

Programmi nimi	Sotsiaalkindlustuse programm (SK01)
Programmi eesmärk	Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud
Elluviimise periood	2018–2021
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK)
Tulemusvaldkond	Sotsiaalne kaitse (SK)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus
Valdkonna arengukava	Heaolu arengukava 2016–2023 (HEA) ¹

Sissejuhatus

Sotsiaalkindlustuse programm on üks sotsiaalse kaitse ja tööturu tulemusvaldkondi ühendava heaolu arengukava 2016–2023 eesmärkide saavutamiseks seotud programmidest, mis panustab otseselt arengukava II alaeesmärgi saavutamisse.

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Need trendid tõstatavad küsimused – kuidas rahuldada majanduse ja tööturu vajadusi ning tagada ühtlasi inimeste heaolu kasv ja sotsiaalkaitse süsteemi jätkusuutlikkus. Rahvastiku vähenemine ja vananemine mõjutab tööhõive ja sotsiaalkaitse valdkondi peamiselt kolmel viisil.

Esiteks jääb tööturul vähemaks töökäsi, mis tähendab, et rohkem tähelepanu tuleb pöörata teguritele, mis aitavad kindlustada olemasoleva tööjõu osalemise tööturul, sealhulgas selle vastavuse tööturu vajadustele.

Teiseks tekitab rahvastiku vähenemine ja vananemine surve sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilisele jätkusuutlikkusele, kuna tööealine elanikkond võrreldes pensioniealistega väheneb oluliselt. Kui 2014. aastal oli ühe pensioniealise inimese kohta ligi neli tööealist elanikku, siis näiteks 2040. aastaks on see suhe prognoosi kohaselt vähenenud kaheni. Pärast 2026. aastat, mil praeguse seisuga pole edasist pensioniea tõusu ette nähtud, suureneb pensionäride arv kiiresti. See tähendab tugevat survet pensionikindlustuse eelarvele ja pensioni suurusele.

Kolmandaks toob rahvastiku vananemine kaasa hoolduskoormuse ja kõrvalabi vajaduse kasvu, mistõttu on järjest rohkem vaja pakkuda inimestele toetavaid sotsiaalteenuseid.

Just nendele probleemidele keskenduvadki heaolu arengukavaga seotud programmid. Programm keskendub sotsiaalsete riskide korral rakendatavate sotsiaalkaitsemeetmete kättesaadavuse, adekvaatsuse ja jätkusuutlikkuse tagamisele.

¹ Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Heaolu arengukava 2016–2023

Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus

Alaeesmärk 1: Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist	Alaeesmärk 2: Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud	Alaeesmärk 3: Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud	Alaeesmärk 4: Naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus kõigis ühiskonnaelu valdkondades
--	---	--	--

Seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana mittetöötamise riski ja seeläbi selliseid vaesust ennetavaid teenuseid ja hüvitisi nagu töötuskindlustushüvitis ja töövõimetoetus ning on tervikuna suunatud inimeste tööelus osalemise toetamisele aktiivsete tööturuteenuste pakkumisega, kuna töö on parim viis vaesusesse sattumise vältimiseks.
- **Hoolekande programm** käsitleb ühisosana puuetega inimeste teenuste ja toetuste integratsiooni.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** tegeleb sooliste stereotüüpidega ning naiste ja meeste majandusliku sõltumatuse toetamisele, sh soolise palgalõhe vähendamisega. Sooline palgalõhe mõjutab ka palgast sõltuvaid hüvitisi nt pensioneid (pensionilõhe). Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et nii absoluutne kui ka suhteline vaesus ohustavad Eestis enam naisi, mistõttu on toetuste ja hüvitiste skeemide väljatöötamisel ning arendamisel on väga oluline arvestada, kuidas need mõjutavad eri soost inimesi.

Seos teiste arengukavadega:

- **Laste ja perede arengukava 2012–2020** hõlmab perehüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ja puudega lapse toetust, mis on osa puudega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavatest toetuste paketist.
- **Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020** käsitleb mittetöötamise riski ja seeläbi vaesust ennetavatest hüvitistest ajutise töövõimetus hüvitisi.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Indikaator		Tegelik tase	2018	2019	2020	2021	
Absoluutse vaesuse määr vanuserühmades 0–17, 18–64 ja 65+, %² <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	0–17	Mehed	4,1% (2015. a)	3,7%	3,5%	3,4%	3,3%
		Naised	5,2% (2015. a)	4,0%	3,8%	3,7%	3,6%

² Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused.

		Kokku	4,6% (2015. a)	3,8%	3,6%	3,5%	3,4%
	18–64	Mehed	5,4% (2015. a)	4,3%	4,2%	4,2%	4,1%
		Naised	3,6% (2015. a)	3,1%	3,0%	3,0%	2,9%
		Kokku	4,5% (2015. a)	3,7%	3,6%	3,6%	3,5%
	65+	Kokku ³	1,5% (2015. a)	0,9%	0,9%	0,8%	0,7%
Sügava materiaalse ilmajäetuse määr kogu elanikkonnas, %⁴ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>		Mehed	4,7% (2016. a)	3,9%	3,9%	3,8%	3,8%
		Naised	4,8% (2016. a)	3,9%	3,9%	3,8%	3,8%
		Kokku	4,8% (2016. a)	3,9%	3,9%	3,8%	3,8%

Programmi rahastamiskava

Programm (P) / Meede (M)	Eelarve jaotus	2018 eelarve	2019 eelarve	2020 eelarve	2021 eelarve
P 1. Sotsiaalkindlustuse programm	tulud	1 491 746 000	1 578 449 000	1 665 837 000	1 753 792 000
P 1. Sotsiaalkindlustuse programm	kulud	1 839 124 000	1 898 584 000	1 987 541 000	2 092 288 000
P 1. Sotsiaalkindlustuse programm	Investeeringud	289 000			
P 1. Sotsiaalkindlustuse programm	mitterahalised kulud	2000	2000	2000	2000
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotskindlustussüsteemi kujundamine	kulud	1 839 124 000	1 898 584 000	1 987 541 000	2 092 288 000
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotskindlustussüsteemi kujundamine	investeeringud	289 000			
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotskindlustussüsteemi kujundamine	mitterahalised kulud	2000	2000	2000	2000

Programmi tuludes kajastatakse sotsiaalmaks riikliku pensionikindlustuse vahenditeks 1 488 919 000 eurot, liikluskindlustuse regressid 310 000 eurot, välisvahendid 2 517 000 eurot, sh tegevusteks „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamine“ 1 444 000 eurot, „Toiduannetuste kogumine ja jagamine“ 126 000 eurot, „Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine“ 894 000 eurot, ja struktuurivahendite horisontaalseks tehniliseks abiks 53 000 eurot.

³ Soolist lõiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

⁴ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajäetuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalselt toimetulekut.

Teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavatest toetustest või teenuskohtade ülalpidamisest) ja teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali ja majandamiskuludest). Struktuurivahenditest rahastatavate teenuste puhul on eraldi välja toodud see osa teenuse otsekulust, mida finantseeritakse struktuurivahenditest.

Investeeringute eelarve kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel. Programmide teenuste hinnas sisaldub põhivara kulum. Teenuse hindades kajastatakse põhivara kulum seetõttu, et kanda investeering kuluks soetatava põhivara kasuliku eluea jooksul. Põhivara kulum kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel mitterahalistes kuludes.

Olukorra lühianalüüs

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Arvestades 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste inimeste arvu suhet rahvastikus, lahkub eeloleval kümnendil Eesti tööturult hinnanguliselt rohkem inimesi, kui sinna siseneb. Analüüside kohaselt on 2024. aastaks Eestis pea 50 000 tööealist inimest vähem⁵. See tekitab surve hõivatutele, et rahuldada tööjõuturu vajadused ja kindlustada adekvaatne sotsiaalse kaitse tase. Järjest rohkem tuleb tähelepanu pöörata sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse küsimusele, millest lähtuvalt on algatatud mitu reformi, sh töövõimereform ja pensionireform.

Majanduslike toimetulekuraskuste ulatust ühiskonnas kirjeldatakse vaesuse, eeskätt absoluutse vaesuse ning laiemalt materiaalse ilmajätuse näitajate kaudu. Allpool absoluutse vaesuse piiri (ehk arvestuslikku elatusmiinimumi) elas 2015. aastal 3,9% Eesti elanikest ehk 51 300 inimest.⁶ Sügava materiaalse ilmajätuse määr koguelanikkonnas oli 4,5% (81 140 inimest)⁷. Suhtelises vaesuses ehk allpool suhtelise vaesuse piiri elas 2015. aasta andmetel 21,3% Eesti elanikest ehk 277 000 inimest. Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et nii absoluutne kui ka suhteline vaesus ohustavad Eestis enam naisi, puudega inimesi ja töötuid. Suurim on sealjuures just töötute vaesusrisk. Vanemaealiste, s.o 65-aastaste ja vanemate inimeste suhtelise vaesuse risk tervikuna on küll oluliselt suurem võrreldes koguelanikkonnaga, kuid absoluutses vaesuses elavate vanemaealiste osakaal võrreldes koguelanikkonnaga on väiksem.

Aastatel 2018–2021 soovitakse keskenduda absoluutse vaesuse olulisele vähendamisele – leibkonnaliikmetele peaks olema tagatud sissetulek vähemalt arvestusliku elatusmiinimumi ulatuses leibkonnas. Vaesuse ennetamiseks on riiklikud sotsiaalkindlustushüvitised, mis tagavad sissetuleku mittetöötamise perioodidel või arvestavad suurenenud kuludega. Kui inimene siiski vaesusesse satub, on selle leevendamiseks sotsiaalabipõhine miinimumsissetuleku skeem ehk toimetulekutoetus.

Eestis on sotsiaalkindlustushüvitiste, sh pensionide ja riiklike toetustega tagatud sotsiaalne kaitse erinevate riskide korral kogu elukaare ulatuses. Samas on osad olemasolevad sotsiaalkindlustushüvitised ja riiklikud toetused inimese vaesusest väljatoomiseks ebapiisavad. Samuti ei piisa ainult rahalistest toetusmeetmetest, et kindlustada inimeste majanduslik toimetulek ja ennetada vaesust. Materiaalse puuduse korral makstakse inimesele või tema leibkonnale toimetulekutoetust. Toimetulekutoetuse maksmine on administratiivselt kulukam kui

⁵ Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2017/02/T%C3%B6%C3%B6tur_uuring_terviktekst.pdf

⁶ Absoluutse vaesuse piir ehk arvestuslik elatusmiinimum oli 2017. aastal 207,23 eurot

⁷ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajätuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalselt toimetulekut.

kindlustushüvitiste maksmine ning sellega kaasnevad aktiivsustõksud. Toimetulekupiiri arvutamise meetodikat ei ole seaduse tasandil kirjeldatud ja seega sõltub toimetulekupiiri suurus vaid poliitilistest otsustest. Viimastel aastatel on toimetulekupiiri suurus siiski katnud ära elatusmiinimumi kulukomponentide (v.a kulud eluasemele) maksumuse. Eluasemekulud võetakse toimetulekutoetuse määramisel eraldi arvesse.

Sotsiaalkindlustust rahastatakse suures ulatuses sotsiaalkindlustusmaksetest, peamiselt sotsiaalmaksust. Eesti sotsiaalkaitseüsteemi iseloomustab teiste riikidega võrreldes väike sotsiaalkaitsekulude osatähtsus SKP-s ja rahaliste hüvitiste domineerimine teenuste üle. Näiteks oli 2014. aastal Eurostati andmetel Eesti sotsiaalkaitse hüvitistele⁸ tehtud kulude osakaal SKP-s kokku 14,9%, rahalised hüvitised moodustasid SKP-s 10,4% ja mitterahalised hüvitised vaid 4,6%. Võrdlusena, näiteks Rootsis oli sotsiaalkaitse hüvitiste osakaal SKP-s kokku 28,5%, rahalised hüvitised moodustasid 15,5% ja mitterahalised 13,5% SKP-s. OECD riikide keskmine sotsiaalkulutuste osakaal SKP-s on 21% ringis⁹. Seda arvestades tuleb tagada meetmete kuluefektiivsus, mis tähendab ennekõike, et skeem annab vaesuse vähendamisel vähimate kuludega parima efekti. Samuti tähendab see skeemide administreerimise efektiivsust (skeemide lihtsus ja vähene arv erandeid).

Sotsiaalkaitseüsteemi arendamisel on oluline silmas pidada, et meetmed toetaksid inimeste osalemist tööturul ning ei soodustaks sealt enneaegset lahkumist. See eeldab töötamist motiveerivaid hüvitiste ja toetuste skeeme ning aktiveerivate teenuste seostatust rahaliste hüvitiste maksimisega.

Sotsiaalsed siirded ehk rahalised toetused ja hüvitised (sh pensionid) kokku vähendasid 2015. aastal elanikkonna absoluutset vaesust ligi 85% ulatuses (21,3 protsendipunkti võrra) ehk ilma rahaliste toetuste ja hüvitisteta oleks absoluutses vaesuses elanud hinnanguliselt veerand Eesti elanikest. Ka mõju suhtelise vaesuse vähenemisele on oluline – 2015. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded, sh pensionid, elanikkonna suhtelise vaesuse määra ligi 46% võrra (17,9 protsendipunkti). Erinevatest sotsiaalsete siirete liikidest vähendab elanikkonna vaesust enim vanaduspension. 2015. aastal vähendas vanaduspension kogu elanikkonna absoluutset vaesust 15,5 protsendipunkti (80%) võrra ja suhtelist vaesust 11,1 protsendipunkti (34%) võrra. Suurim mõju on 65-aastaste ja vanemate elanike vaesuse näitajatele, kuna nende jaoks on vanaduspension üldjuhul peamine sissetulekuallikas.

Arvestades Eesti tööealiste inimeste arvu vähenemist ning töötasude suurt erinevust, mis kandub tulevikus pensionitesse, vajab pensioniskeem muudatusi, mille põhisuunad kinnitas valitsus 2017. aastal. Lisaks on pensioniskeemis arvukalt eriskeeme, mis võimaldavad varasemat pensionile jäämist ja kõrgemat pensioni võrreldes tavapensioniga. Nende skeemide reformimine aitab kaasa ebavõrdse kohtlemise vähenemisele pensioniskeemis, toetab tööhõive kasvu ning aitab tagada pensioniskeemi finantsilist jätkusuutlikkust.

Puudega inimeste toetuste maksmine ning neile teenuste osutamine pole hästi integreeritud. Riik maksab puudega inimestele iseseisva toimetuleku, sotsiaalse lõimumise ja võrdsete võimaluste toetamiseks ning õppimise ja töötamise soodustamiseks eri toetusi mitme asutuse kaudu (mh Sotsiaalkindlustusamet, Eesti Töötukassa, Eesti Haigekassa, kohalikud omavalitsused). Tuleb analüüsida, kas konkreetsetes olukorras tagab selle riski vastu kõige parema kaitse hüvitise maksmine või saavutatakse paremaid tulemusi teenuste pakkumisega.

⁸ EL-is kasutatakse sotsiaalkaitsekulude hindamisel kokkulepitud meetodikat (ESSPROS). Sotsiaalse kaitse kogukulutused moodustuvad sotsiaalhüvitistest ja toetuste jagamise süsteemi ülalpidamise halduskuludest, sotsiaalhüvitised omakorda jagunevad rahalisteks hüvitisteks (hüvitiste ja toetustena makstud summad) ja mitterahalisteks hüvitisteks (sotsiaalteenuste osutamiseks kulunud raha).

⁹ <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm>

Suureneb inimeste piiriülene liikumine: tööle ja elama siirduakse nii Euroopa Liitu kui ka väljapoole. Sotsiaalkindlustuse kontekstis tekitab piiriülene liikumine küsimuse väljateenitud õiguste tagamisest: inimesed peavad saama oma õigusi realiseerida ka siis, kui nad otsustavad teise riiki tööle või elama minna. Õiguste tagamiseks rakendatakse sotsiaalkindlustusalast koordineerimist Euroopa Liidu riikidega. Eestis väljateenitud vanaduspensioni ja toitjakaotuspensioni hakatakse alates 2018. aastast eksportima ka kolmandatesse riikidesse. Täiendava meetmena sõlmitakse sotsiaalkindlustusalaseid lepinguid kolmandate riikidega, mis valdavas osas puudutavad pensioneid.

Meetmed

Meede 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine

Indikaator		Tegelik tase	2018	2019	2020	2021
Absoluutse vaesuse määr töötavate inimeste seas, %¹⁰ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	2,8% (2015. a)	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%
	Naised	1,6% (2015. a)	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%
	Kokku	2,2% (2015. a)	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Absoluutse vaesuse määr mittetöötavate inimeste seas, %¹¹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	7,6% (2015. a)	7,6%	7,6%	7,6%	7,5%
	Naised	4,4% (2015. a)	4,4%	4,4%	4,4%	4,3%
	Kokku	5,6% (2015. a)	5,6%	5,6%	5,6%	5,5%
Absoluutne vaesus puuetega inimeste seas, %¹² <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	3,1% (2015. a)	1,4%	1,0%	0,8%	0,6%
	Naised	1,8% (2015. a)	0,7%	0,5%	0,3%	0,2%
	Kokku	2,3% (2015. a)	0,9%	0,6%	0,4%	0,3%
50–74-aastaste tööhõive määr, %¹³ <i>Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Statistikaamet</i>		56,2% (2016. a)	54,5%	54,6%	54,7%	54,9%
Mittetöötavate pensionäride ja hõivatute suhtarv¹⁴ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet, Statistikaameti Eesti tööjõu-uuring, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>		43,4 (2015. a)	42	41,5	41	40,5
Lepingute alusel pensioni saajate arv kokku¹⁵ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>		14 828 (2015. a)	15 550	15 850	16 150	16 450
Välismaal elavad isikud, kes saavad lepingute ja siseriikliku õiguse alusel Eesti pensioni¹⁶		8996 (2015. a)	11 650	12 600	13 550	14 500

¹⁰ Näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Töötav sisaldab nii palgatöötajaid kui ettevõtjaid.

¹¹ Näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid.

¹² Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid.

¹³ Näitab tööga hõivatud inimeste osatähtsust 50–74-aastasest rahvastikust.

¹⁴ Näitab mittetöötavate pensionäride (vanaduspension, ennetähtaegne vanaduspension, soodustingimustel pension, väljateenitud aastate pension ja eripension) suhtarvu hõivatutesse.

¹⁵ Näitab kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute mõju nii Eestis elavatele inimestele, kes saavad välismaalt pensioni, kui ka välismaal elavatele inimestele, kes saavad Eestist pensioni.

Meetme rahastamiskava

Meede (M) / Tegevus (T)	Eelarve jaotus	2018 eelarve	2019 eelarve	2020 eelarve	2021 eelarve
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine	kulud	1 839 124 000	1 898 584 000	1 987 541 000	2 092 288 000
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine	investeeringud	289 000			
M 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine	mitterahalised kulud	2000	2000	2000	2000
T 1.1.1. Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine	kulud	1 497 000	1 012 000	905 000	907 000
T 1.1.1. Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine	investeeringud	289 000			
T 1.1.2. Sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine	kulud	1 690 656 000	1 746 345 000	1 830 266 000	1 933 526 000
T 1.1.2. Sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine	mitterahalised kulud	1000	1000	1000	1000
T 1.1.3. Mitte-sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine	kulud	67 776 000	70 109 000	72 182 000	72 187 000
T 1.1.4: Toetuste ja hüvitiste väljamaksmine	kulud	77 625 000	79 523 000	82 365 000	85 446 000
T 1.1.4: Toetuste ja hüvitiste väljamaksmine	mitterahalised kulud	1000	1000	1000	1000
T 1.1.5: Muu materiaalse abi andmine inimestele	kulud	1 570 000	1 595 000	1 823 000	222 000

*Meetme rahastamiskava teenused ei sisalda investeeringute summat (bilansi kirjet), kuna teenused koosnevad kuludest (sh põhivara kulum).

Sotsiaalkindlustuse programmi teenuste hulgas ei kajastu tegevuse 1.1.1 (sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine) alla kuuluv investeering summas 289 000 eurot, millega TEHIK ja Sotsiaalkindlustusamet käivitavad EL-i elektroonilist sotsiaalkindlustusalast andmevahetussüsteemi EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information).

¹⁶ Näitab Eesti pensioniõiguse (nii kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute kui ka riigisisese õiguse alusel eksporditavate pensionide) kasutatavust välisriikides elavate isikute poolt.

Tegevus 1.1.1. Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine

Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine (SoM)

Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamiseks tegeletakse kehtivate sotsiaalkindlustusskeemide rakendamisega seotud küsimuste lahendamiseks. Samal ajal arendatakse efektiivselt vaesust ennetavaid ja aktiivset tööturul osalemist soodustavaid sotsiaalkindlustusskeeme, sh:

- koostatakse puudega inimeste toetuste ja teenuste süsteemi ajakohastamiseks lahendusteede pakett ning alustatakse selle elluviimiseks vajalike analüüside ja arendustegevustega;
- koostatakse sotsiaalkindlustusskeemide miinimumgarantiide analüüs ja selle põhjal tehakse skeemide arendamiseks ettepanekud. Sealjuures lähtutakse põhimõttest, et sotsiaalkindlustusskeemid peaksid ennetama sotsiaalabi saamise vajadust ning vastama Euroopa sotsiaalharti ja sotsiaalkindlustuskoodeksi standarditele. Kindlustushüvitiste miinimumsuurus on praegu liiga väike, et ennetada vaesusesse sattumist. Samal ajal oleks otstarbekas viia sissetulekuta või väikese sissetulekuga isikutele makstavad toetused (töötutoetus, üksi elava pensionäri toetus jms) ühtsetele alustele;
- võrdsustatakse toimetulekupiir elatusmiinimumiga.

Eakate toimetulekuraskuste ennetamiseks:

- analüüsitakse üksikpensionäride toimetuleku parandamiseks rakendatud toetusskeemiga kaasnevaid mõjusid.

Selleks, et tagada tulevikus piisava suurusega pension vähemalt 15 aastat töötanud inimestele, viiakse ellu reform, millega muudetakse pensioniiga, pensionivalemit ja pensioniindeksit. Muu hulgas:

- seotakse pensioniiga oodatava keskmise elueaga;
- võimaldatakse valida endale paindlik pensioniiga, võtta pension välja osaliselt või peatada pensioni maksmine;
- solidaarsema ja võrdsema pensioni I samba sissetuleku kujundamiseks vähendatakse palgakomponendi osakaalu üleminekuperioodiga.

Ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks pensioniskeemis:

- töötatakse välja soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse muudatuste pakett nende pensionide järkjärguliseks kaotamiseks, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algele eesmärgile;
- eriseadustes sätestatud pensionide muudatuste jõustumisel nende ellurakendamine.

Sotsiaalkindlustusskeemide finantsilise jätkusuutlikkuse tagamiseks:

- analüüsitakse toetuste väljamaksmise regulatsioone eesmärgiga takistada sotsiaalkindlustussüsteemide kuritarvitamise võimalusi ning täiendatakse regulatsioone hüvitiste topeltmaksamise vältimiseks – isikud ei pea sotsiaalkindlustuse kaudu saama samal ajal erinevaid hüvitisi sellises mahus, et hüvitistest saadav sissetulek ületab töötasuna saadud sissetuleku.

Inimeste väljateenitud õiguste realiseerimiseks ja Euroopa Liidu piirides vaba liikumise toetamiseks:

- makstakse hüvitist piiriülestel juhtudel kehtiva Euroopa Liidu õiguse ja kolmandate riikidega kahepoolsete lepingute raames, 1. jaanuarist 2018 makstakse isiku taotluse alusel vanaduspensionit ja toetust jaotuspensionit kõikidesse välisriikidesse;
- osaletakse Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordinatsioonimääruse muutmise eelnõu läbirääkimistel Euroopa Nõukogu sotsiaalküsimuste töögrupis;

- jätkatakse pooleliolevaid läbirääkimisi Aserbaidžaan, Valgevene ja Ameerika Ühendriikidega;
- peetakse läbirääkimisi Ukraina, Venemaa, Kanada ja Moldovaga kehtivate lepingute muutmiseks (töövõimereformi rakendamise aspektist);
- käivitatakse elektrooniline andmevahetuskanal EESSI kiiremaks piiriüleste sotsiaalkindlustusjuhtumite menetlemiseks Euroopa Liidu, Šveitsi ja Euroopa Majandusühenduse riikidega.

Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 912 000 eurot.

Eesti integreerimine EL-i elektroonilisse sotsiaalkindlustusalasesse andmevahetussüsteemi (EESSI) (SKA)

Inimeste piiriülesel liikumisel on vajalik andmevahetus riikide vahel isiku töötamise, elamise, staažide, pereliikmete jne kohta, et tagada sotsiaalkindlustusmaksete ja hüvitiste korrektne maksmine. Alates 2017. aasta juulist algas üleminekuperiood elektroonilise andmevahetussüsteemi kasutuselevõtuks. Elektrooniline andmevahetus hakkab toimuma perehüvitiste, pensionite ja kohaldatava õiguse valdkonnas. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 37 000 eurot.

Võimekuse loomine EL-i elektroonilise sotsiaalkindlustusalase andmevahetussüsteemiga liitumiseks (EESSI) (TEHIK)

Paigaldatakse riistvaraline ja tarkvaraline infrastruktuur, valideeritakse seotud asutuste vastavus EESSI organisatsioonilistele ja turvanõuetele ning käivitatakse protseduurid EESSI andmevahetusteenuse jätkusuutlikuks pakkumiseks. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 535 000 eurot.

Rahvusvahelise koostöö tegemine sotsiaalkindlustuspoliitika arendamiseks (SKA)

Rahvusvahelise Sotsiaalkindlustuse Assotsiatsiooni töös osalemine. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 13 000 eurot.

Tegevus 1.1.2. Sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine

Riikliku vanaduspensioni ja soodustingimusel vanaduspensioni saamine (SKA)

Pension on sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse, töövõimetuse ja toitja kaotuse korral. Pensionisüsteemi eesmärk on tagada pensionile läinud inimesele igakuine sissetulek, mis sõltub tema varasemast panustamisest skeemi. Vanaduspensioni saamiseks peab olema jõudnud vanaduspensioniiikka ja täidetud vajalik pensionistaaž. 1. jaanuarist 2017 hakkas vanaduspensioniiiga järk-järgult tõusma, jõudes 2026. aastaks 65 eluaastani. Vanaduspensioniiiga suureneb vastavalt sünniaastale. Soodustingimustel vanaduspensionide seadus ja väljateenitud aastate pensionide seadus annavad õiguse jääda enne vanaduspensioniiiga pensionile isikutel, kes on töötanud tervist kahjustavatel või raskete töötingimustega töödel või kes on teinud sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioniiikka jõudmist kutsealase töövõime kaotus või vähenemine. Õigus pensionile on kas viis või kümme aastat enne vanaduspensioniiiga, mõnel juhul vanusenõudeta staažinõude täitumisel. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 1 545 485 000 eurot.

Väljateenitud aastate pensioni saamine (SKA)

Õigus väljateenitud aastate pensionile on töötajatel, kes teevad sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioniiikka jõudmist töövõime kaotus või vähenemine, mis takistab selle töö jätkamist. Väljateenitud aastate pensionile on õigus:

- politseiametnikel, päästeteenistujatel ja vanglaametnikel;
- mõne kategooria tsiviillennundustöötajatel ja katselenduritel;
- allmaa- ja pealmaa(mäe)töödel töötajatel;

- mere- ja jõelaevastiku ning kalalaevastiku laevade ujuvkoosseisu mõnedel kutsealadel ja ametikohtadel töötajatel;
- tekstiilitööstuse töötajatel;
- asenduskodude, erivajadusega inimeste õppeasutuste ja haigete laste asutuste pedagoogidel;
- riigi-, munitsipaal- ja eraetendusasutuse, sihtasutusena tegutseva etendusasutuse ja rahvusooperi teatud kategooriate artistidel;
- inimese immuunpuudulikkuse (aidsi) viirusega nakatunud meditsiinitöötajatel;
- linnasiseste regulaarliinide ühissõidukite juhtidel.

Teenuse õiguslik alus tuleneb väljateenitud aastate pensionide seadusest (VAPS). Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 19 152 000 eurot.

Riikliku töövõimetuspensioni saamine (SKA)

Töövõimetuspensioni saavad inimesed, kellel on ekspertiisotsus töövõimekaotuse kohta ehk inimene ei ole võimeline tööga elatist teenima või see on raskendatud. Töövõime kaotus võib olla kas täielik (100%) või osaline (10–90%). Töövõimetuspensioni makstakse 40–100%-lise töövõimekaotuse korral. Seoses töövõimereformi käivitumisega ei lisandu alates 1. juulist 2016 enam uusi töövõimetuspensione ning alates 1. jaanuarist 2017 hindab töövõimet ja maksab töövõimetoetust Eesti Töötukassa. Töövõimetuspensioni maksmise õiguslik alus tuleneb riikliku pensionikindlustuse seadusest (RPKS). Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 113 273 000 eurot.

Riikliku toitjakaotuspensioni saamine (SKA)

Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. Lapsele, vanemale või lesele määratakse pension sõltumata sellest, kas ta oli toitja ülalpidamisel või mitte. Õiguse riiklikule toitjakaotuspensionile sätestab riikliku pensionikindlustuse seadus. Lapsel on õigus toitjakaotuspensionile kuni 18-aastaseks saamiseni, õppimise korral kuni 24-aastaseks saamiseni. Lesel on õigus toitjakaotuspensionile üksnes siis, kui ta ei tööta ja kasvatab toitja kuni 3-aastast last, samuti raseduse ajal, või kui lesk on püsivalt töövõimetu või pensionieas. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 12 747 000 eurot.

Tegevus 1.1.3. Mitte-sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine

Rahvapensioni saamine (SKA)

Rahvapensionile on õigus, kui inimene on jõudnud vanaduspensioniiikka, kuid tal ei ole vanaduspensioni taotlemiseks vajalikku pensionistaaži. Inimene peab olema elanud vahetult enne pensioni taotlemist vähemalt viis aastat Eestis. Rahvapensioni maksmise õiguslik alus tuleneb RPKS-st. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 10 744 000 eurot.

Avaliku teenistuja pensionisuurenduse saamine (SKA)

Enne 2012. aastal jõustunud avaliku teenistuse seaduse muudatust kehtis ametnikele õigus riikliku vanaduspensioni suurendamiseks teenistusstaaži alusel. Pensionisuurendust makstakse nendele inimestele, kellel oli enne seadusemuudatust õigus tekkinud. Pensionisuurenduse maksmist reguleerib avaliku teenistuse seadus. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 13 090 000 eurot.

Riigikogu liikme pensioni saamine (SKA)

Õigus parlamendiliikme vanaduspensionile on kuni IX (k.a.) koosseisu Riigikogu liikmel, kes on jõudnud parlamendiliikme vanaduspensioniiikka, tingimusel et tal on vähemalt 25-aastane pensionistaaž ja ta on olnud Riigikogu liige ühes või enamas Riigikogu koosseisus kokku

vähemalt kolm aastat. Riigikogu liikme volituste peatumisel tema nimetamise tõttu Vabariigi Valitsuse liikmeks võrdsustatakse tema töötamise aeg peaministri või ministrina Riigikogu liikmena töötamise ajaga. Pensionistaaži arvestatakse teistes riiklikke pensione käsitlevates seadustes sätestatud korras. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 5 567 000 eurot.

Pensionioigusliku staaži ja pensionilisade saamine (SKA)

Pensionistaaž kujuneb inimese eluteel toimunud tegevustest, nagu töötamine õppimine, laste kasvatamine, sõjaväes teenimine. Pensionioigusliku staaži (kuni 31.12.1998) hulka arvatakse järgmised tegevused:

- töötamine;
- töötamine füüsilisest isikust ettevõtjana, kui maksti sotsiaalmaksu;
- teenistus Eesti Kaitseväes;
- õppimine statsionaarses õppes kutseõppeasutuses, rakenduskõrgkoolis või ülikoolis;
- väikelapse eest hoolitsemine kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (ühele lapse kasvatajatest);
- lapse kasvatamine vähemalt kaheksa aastat (ühele lapse kasvatajatest kaks aastat iga lapse kohta);
- tööhõivetalituse vahendusel tööturukoolitusel osalemine ja aeg, mil said töötu abiraha;
- I grupi invaliidi või alla 18-aastase invaliidist lapse eest hoolitsemine;
- loomeliitude ja kutseühingute liikmena tegutsemine;
- töötamine talus, kui talu oli maksude maksmisest vabastatud;
- tingimisi vabadusekaotusega karistatud isikuna kohustuslikus korras töötamine, vabadusekaotuseta paranduslikel töödel töötamine või ravi- ja tööprofülaktooriumis töötamine.

Eestis makstakse järgmisi pensionilisasisid:

- pensionilisa laste kasvatamise eest makstakse, kui laps on sündinud ajavahemikus 31.12.1980–31.12.2012 ning inimene on kasvanud last vähemalt kaheksa aastat ning tema eest ei ole arvestatud eelpoolt nimetatud kaheaastast pensionioiguslikku staaži;
- alates 2018. aastast kõigi enne 2013. a 1. jaanuari sündinud laste eest, keda on kasvatatud vähemalt 8 aastat, makstakse täiendavat pensionilisa;
- pensionilisa represseeritule, kes on viibinud kinnipidamiskohas või asumisel (ka seal sündinud lapsed), samuti sõjavangis või II maailmasõja ajal koonduslaagris või getos;
- pensionilisa tuumakatastroofi likvideerijale, töövõimetule isikule, kelle töövõimetus on tekkinud tuumakatastroofi, tuumakatsetuse või aatomielektrijaama avarii tagajärjel;
- pensionilisa päästeteenistujale.

Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 38 375 000 eurot.

Lisaks tehakse kohustusliku kogumispensioni II sambasse täiendavaid makseid kuni 3-aastase lapse kasvatamise eest. Teenuse „Vanemate sotsiaalse kaitse (pensioni- ja ravikindlustuse) tagamine (SKA)“ kulu 2018. aastal on 95 106 000 eurot ja see on kajastatud laste ja pere programme (PP01)¹⁷.

- 1. jaanuaril 2013 ja hiljem sündinud lapse kasvatamise eest on vanemal, eeskostjal või hooldajal õigus saada riigieelarvest täiendavaid sissemakseid, mille suurus on 4% Eesti keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast ühe kalendrikuu tulust.
- Kui lapsevanem ei ole liitunud II sambaga (sest see pole kohustuslik enne 1983. a sündinutele), saab ta pensionilisa 3 aastahinde suuruses iga lapse kohta, kes sündis pärast 01.01.2013 ning keda on pensionilisa taotleja kasvanud vähemalt 8 aastat.

¹⁷ Laste ja pere programme 2018–2021 <http://www.sm.ee/et/sotsiaalministeeriumi-valitsemisala-tegevuspohine-eelarve>

Tegevus 1.1.4. Toetuste ja hüvitiste väljamaksmine

Tööõnnetusega seotud kahjuhüvitiste saamine (SKA)

Tööõnnetustega seotud kahjuhüvitiste maksmine nähakse ette töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 24² (tööandja õigusjärglaseta likvideerimisel) ning põllumajandusreformi seaduse § 14 lõike 3 (ühismajandi likvideerimisel või reorganiseerimisel) alusel, mille järgi läheb tööandja poolt kannatanule tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud tervisekahjustuse või surma põhjustamisega tekitatud varalise kahju hüvitamise nõue Sotsiaalkindlustusametile. Sotsiaalkindlustusamet tuvastab töövõime kaotuse protsendi ning maksab hüvitist. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 5 715 000 eurot.

Puudega inimestele sotsiaaltoetuste saamine (SKA)

Puudega inimestele toetuste maksmise aluseks on puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Toetused jagunevad: puudega lapse toetus¹⁸, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensioniealise inimese toetus, puudega vanema toetus, õppetoetus ja täienduskoolitustoetus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatav puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuste suurus sõltub puude raskusastmest (tööealistel lisaks ka puudeliigist) ning toetused arvutatakse vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Puudega lapse igakuine toetus on vahemikus 69–80 eurot, puudega tööealise isiku igakuine toetus vahemikus 16–53 eurot ja puudega vanaduspensioniealise igakuine toetus vahemikus 12–40 eurot kuus. Puudega vanema toetust makstakse 19,18 eurot kuus, õppetoetust 6–25 eurot kuus ja täienduskoolitustoetust kuni 631 eurot kolme kalendriaasta kohta. Puudega isikute arv kasvab iga aastaga ning seetõttu kasvab ka toetuste kulu riigieelarves. Prognoositav saajate arv 2018. aastal on 159 848 isikut. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 58 414 000 eurot.

Välisriigist tagasipöörduja sotsiaaltoetuse saamine (SKA)

Sotsiaaltoetusi vanaduspensionieas välisriigist Eestisse asunutele makstakse sotsiaalhoolekande seaduse § 140 alusel, mis näeb ette sotsiaaltoetuse maksmise rahvapensioni määras, mida iga aasta 1. aprillil indekseeritakse pensioniindeksiga. Toetuse suurus on 176 eurot kuus. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 135 000 eurot.

Välisriigist tagasipöörduja sotsiaalmaksu saamine (SKA)

Sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa makstakse välisriigist tagasi pöördunud Eesti kodanikule või eestlasele sotsiaalmaksu seaduse alusel. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 121 000 eurot.

Üksi elava pensionäri toetuse saamine (SKA)

Üksi elava pensionäri toetust makstakse alates 2017. aastast sotsiaalhoolekande seaduse alusel. Toetuse eesmärk on parandada pensionäri majanduslikku iseseisvust ja vähendada tema vaesusrisiki. Toetust makstakse üks kord aastas oktoobrikuus üksi elavatele pensionäridele, kelle igakuine netopension on väiksem kui 1,2-kordne Eesti keskmine pension, s.o 2018. aastal alla 492 euro. 2018. aastal on toetuse suurus 115 eurot.¹⁹ Toetuse maksmise määr ja toetuse suurus kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 10 126 000 eurot.

Olümpiavõitja toetuse saamine (SKA)

Olümpiavõitja riiklikku toetust makstakse spordiseaduse alusel. Toetust makstakse olümpiavõitjale vanuse (kümme aastat enne vanaduspensioniga) või osalise või puuduva töövõime alusel. Toetuse määr on 1201 eurot kuus isiku kohta. Toetust saab kümme isikut.

¹⁸ Puudega lapse toetuse eelarve kajastatakse laste ja perede programmis.

Toetuse saamise taotlus esitatakse Sotsiaalkindlustusametile, kes vastavalt seadusele otsustab toetuse määramise ning teeb toetuse väljamakse. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 178 000 eurot.

Represseeritu toetuse saamine (SKA)

Represseeritu toetuse maksmise aluseks on okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus. Toetust on õigus saada represseeritu tunnistuse omanikul. 2016. aastast hakkas kehtima tervise taastamise toetuse ja sõidusoodustuse asemel represseeritu toetus, mille suurus alates 2018. aastast on 230 eurot kalendriaastas ning mille taotlemiseks ei nõuta kuludokumentide esitamist. Alates 1. aprillist 2018 kehtestatakse sotsiaaltoetus tuumakatastroofi tagajärgede likvideerijatele, mida makstakse sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 140¹ alusel. Toetuse suurus on 230 eurot. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 2 793 000 eurot.

Puuduva töövõimega inimese õppelaenu hüvitise saamine (SKA)

Õppelaenu võtnud puuduva töövõimega inimesele makstakse rahalist hüvitist õppelaenu ja õppetootuste seaduse (ÕÕS) alusel. Hüvitise eesmärk on riigitagatise rakendumisel vabastada ÕÕS § 22 alusel õppelaenu võtnud sihtrühma kuuluvad isikud õppelaenulepingust tulenevatest kohustustest panga ees riigitagatise ulatuses seoses nendel puuduva töövõime või nende lastel raske või sügava puude tuvastamisega. Vastava sihtrühma eest võtab kohustuse üle riik ning hüvitab õppelaenu jäägi üks kord laenuandjale. Varasema regulatsiooni järgi olid riigi esindajateks Haridus- ja Teadusministeerium ning Rahandusministeerium, alates 01.01.2018 on selleks SKA. Teenuse kuluks 2018. aastal on planeeritud 144 000 eurot.

Tegevus 1.1.5. Muu materiaalse abi andmine inimestele

Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmine ja jagamine (SoM)

Toiduainete ostmise ja jagamise kaudu abi saajatele vähendatakse enim puudust kannatavate inimeste toidupuudust ning toetatakse nende toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi toetuse andmise tingimuste (TAT) „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamise tingimused“ raames. Teenuse kuluks 2018. a on planeeritud 1 396 000 eurot.

Toiduannetuste kogumine ja jagamine (SoM)

Teenusega suurendatakse Eestis regulaarselt annetatud toiduabi saavate inimeste arvu ja tagatakse mitmekesisem toiduvalik kõigile annetatud toidu saajatele, et toetada enim puudust kannatavate inimeste toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi TAT „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduannetuste kogumise ja jagamise tingimused“ raames. Teenuse eelarve 2018. a on 174 000 eurot.

Tegevusega 1.1.5. „Muu materiaalse abi andmine inimestele“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Tegevuse 1.1.5. „Muu materiaalse abi andmine inimestele“ eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest toimetulekutoetuse vahendeid ja sotsiaaltoetuste ning- teenuste osutamise toetuse vahendeid, sh toimetulekutoetuse administreerimiseks ja matusetootuse maksmiseks.

Toimetulekutoetust eraldatakse riigieelarvest sotsiaalhoolekande seaduse § 156 lõike 1 alusel kohalike omavalitsuse üksustele. Toimetulekutoetus on mõeldud peredele, kelle eelmise kuu netosissetulek pärast jooksval kuul tasumisele kuuluvate eluasemekulude maha arvestamist

jääb alla kehtestatud toimetulekupiiri. Alates 2018. aastast tõsteti toimetulekupiir 130 eurolt 140 eurole (alaealistel 168 eurole) ning muudeti toimetulekutoetuse süsteemi puudutavaid tegevusi (sh motiveeritakse toimetulekutoetuse saajaid tööle minema, suurendatakse toimetulekutoetuse regulatsiooni paindlikkust jms). Sotsiaaltoetuste ning -teenuste osutamise toetus sisaldab toimetulekutoetuse väljamaksmisega kaasnevate kulude hüvitamise vahendeid. Toimetulekutoetuse maksmiseks on riigieelarve kohalike omavalitsuste toetusfondis 2018. aastal planeeritud 24 019 000 eurot ning toimetulekutoetuse administreerimiseks 415 000 eurot.

Matusetootus lisandus kohalike omavalitsuste toetusfondi 2018. aastal sotsiaalhoolekande seaduse muudatusega. Kehtetuks tunnistati riikliku matusetootuse seadus, mis varasemalt reguleeris matusetootuse saamist ja mida seni maksis Sotsiaalkindlustusamet. Alates 2018. aasta algusest otsustab iga kohalik omavalitsus ise matusetootuse maksmise ja taotlemise tingimused ja korra. Kohalikele omavalitsustele eraldatavad lisavahendid on mõeldud matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks ning need loovad võimaluse (kohustust ei ole) maksta matusetootust keskmiselt 250 eurot surmajuhtumi kohta. Riigieelarvest eraldatavaid vahendeid võivad kohalikud omavalitsused kasutada nii toetuse maksmiseks lähedase kaotanud inimesele kui ka kohaliku omavalitsuse korraldatavate matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks. 2018. aastal eraldab riik kohalikele omavalitsustele toetusfondi kaudu matusetootuse maksmiseks 3 970 000 eurot.

Programmi juhtimiskorraldus

Sotsiaalkindlustuse programmi elluviimist ja seiret koordineerib heaolu arengukava 2016–2023 juhtkomisjon, mille ülesanneteks on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava²⁰ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete²¹ valdkondliku komisjoni²² ülesandeid:
 - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
 - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
 - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
 - töövõime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
 - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²³

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril heaolu arengukava juhtkomisjonile arutamiseks. Valdkonna eest vastutav minister esitab programmi eelnõu Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil strateegilise juhtimise infosüsteemis (SJIS). Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning Sotsiaalministeerium avalikustab selle ministeeriumi kodulehel 15 tööpäeva

²⁰ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

²¹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oigusaktid-2/>

²² Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²³ Meetmepohised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020>

jooksul riigieelarve Riigikogus vastuvõtmisest arvates. Programmi muudetakse vajaduse korral üks kord aastas koos vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega.

Programmi rahastamiskava koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Rahastamiskava sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi rahastamiskava esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS).

Programmi tulud, kulud ja finantseerimistingimused on kinnitatud 2018. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved on kinnitatud ministri liigendusega. Eelarvemuudatused programmide vahel tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmise tingimuste käskkirjades.

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebruaries ja septembris). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta tulemusaruande. Programmi täitmise esialgne tulemusaruanne esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril heaolu arengukava juhtkomisjonile arutamiseks. Valdonna eest vastutav minister esitab selle valdkonna arengukava tulemusaruande koosseisus Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Valdonna arengukava tulemusaruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks igal aastal hiljemalt 30. aprilliks.

Sotsiaalkindlustuse programmi programmijuht on Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekanstsler. Programmijuhi ülesandeks on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise sidususe tagamine ning infovahetuse korraldamine ja komisjoni kaasamine.

Juhtkomisjoni teenindab tehniliselt Sotsiaalministeeriumi strateegia ja eelarve osakond.